

Ірина А. Малюта¹, Кристина Д. Ломако², Тетяна М. Нагорна³
**НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ І СПРОЩЕННЯ
МИТНИХ ПРОЦЕДУР В УКРАЇНІ**

У статті досліджено напрями спрощення митних процедур в Україні на сучасному етапі. Проаналізовано показники спрощення процедур міжнародної торгівлі за даними ОЕСР для України у 2017 та 2019 роках та результати впровадження реформ у даній сфері. Визначено проблемні моменти, пов'язані з застосуванням митних процедур та методи їх вирішення.

Ключові слова: митні процедури, митні формальності, «єдине вікно», спрощення митних процедур, процедури оскарження, міжнародна торгівля.

Рис. 4. Табл. 2. Літ 13.

DOI: 10.32752/1993-6788-2020-1-233-84-92

Ірина А. Малюта, Кристина Д. Ломако, Татьяна Н. Нагорная
**НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ И УПРОЩЕНИЯ
ТАМОЖЕННЫХ ПРОЦЕДУР В УКРАИНЕ**

В статье исследуются направления упрощения таможенных процедур в Украине на современном этапе. Проанализированы показатели упрощения процедур международной торговли по данным ОЭСР для Украины в 2017 и 2019 годах и результаты проведения реформ в данной сфере. Определены проблемные моменты, связанные с применением таможенных процедур и методы их решения.

Ключевые слова: таможенные процедуры, таможенные формальности, «единое окно», упрощение таможенных процедур, процедуры обжалования, международная торговля.

Iryna A. Maliuta, Krystyna D. Lomako, Tetiana M. Nahorna
**DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT AND SIMPLIFICATION
OF CUSTOMS PROCEDURES IN UKRAINE**

The article examines the areas of simplification of customs procedures in Ukraine at the present stage. Trade Facilitation Indicators according to the OECD data for Ukraine in 2017 and 2019 and the results of the implementation of reforms in this area are analyzed. Problems related to the application of customs procedures and methods of their solution have been identified.

Keywords: customs procedures, customs formalities, "single window", trade facilitation, international trade.

Peer-reviewed, approved and placed: 17.12.2020.

Постановка проблеми. Одним з важливих етапів міжнародної торгівлі є здійснення митних процедур, завдяки яким країна регулює торгівлю, стимулює розвиток економіки, забезпечує умови для рівної та чистої конкуренції, захищає національного виробника. З іншого боку, здійснення митних процедур приводить до часових та грошових витрат, які можуть коливатися залежно від системи та якості проведення митної політики. Будь-яка затримка в процесі митного оформлення тягне за собою не тільки

¹ University of Customs and Finance. Dnipro, Ukraine

² University of Customs and Finance. Dnipro, Ukraine

³ University of Customs and Finance. Dnipro, Ukraine

втрачену користь для підприємця через вимушену затримку товарів і транспортних засобів, а й чималі збитки через необхідність оплати послуг митних брокерів, складів тимчасового зберігання тощо, а також можливі втрати внаслідок псування товару.

Сучасні тенденції інтернаціоналізації та глобалізації товарних ринків, розширення міжнародної виробничої кооперації тягнуть за собою загострення проблеми зростання таких витрат, що обумовлено не тільки фактором розширення товарообігу, а й перевантаженістю митної системи, яка знижує якість проведення митних процедур і збільшує кількість помилок, що допускаються посадовими особами митних органів. У зв'язку з цим необхідною умовою сталого функціонування промислових підприємств, розвитку їх зовнішньоекономічних зв'язків є підвищення економічної ефективності експортно-імпоротної діяльності шляхом спрощення процедур міжнародної торгівлі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концептуальні засади гармонізації та спрощення національних митних процедур розкривали у своїх працях українські науковці: В. Суворов [1], А. Ляшенко [2], П. Пашко [3], І. Кобушко [4] та інші. Але, у зв'язку з активним впровадженням реформ у сфері спрощення митних процедур в останні роки, ця тема набирає актуальності та потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є аналіз сучасних тенденцій спрощення та гармонізації митних процедур в Україні та визначення напрямів їх удосконалення.

Основні результати дослідження. Митні процедури визначаються як операції, які пов'язані зі здійсненням митного контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон, митного оформлення цих товарів і транспортних засобів, а також із справлянням передбачених законом податків і зборів.

З метою допомогти урядам вдосконалити митні процедури, зменшити витрати, збільшити торгові потоки та отримати більший вигравш від міжнародної торгівлі, ОЕСР розробила набір показників сприяння торгівлі (Trade Facilitation Indicators), які визначають сфери діяльності та дозволяють потенційно впливати на реформи (табл. 1).

Оцінки, засновані на цих показниках, слугують фундаментом урядам країн для визначення пріоритетних заходів щодо сприяння торгівлі, мобілізації технічної допомоги та докладання більш цілеспрямованих зусиль на розвиток торгівельної спроможності країнам, що розвиваються.

В 2019 році значення показників «митні процедури» та «процедури оскарження» в Україні збільшились, порівняно з 2017 роком (рис. 1). У 2019 році в порівнянні з 2017 роком збільшилась середня ефективність спрощення торгових процедур на 0,5 пункти.

Однак показники «автоматизація процедур торгівлі» та «внутрішнє і зовнішнє співробітництво відомств на кордоні» залишаються на низькому рівні, порівняно з іншими країнами (табл. 2).

Таблиця 1. Індикатори сприяння торгівлі за ОЕСР, складено авторами за даними джерела [5]

№	Показник	Зміст показника
1	Доступ до інформації	Довідкові пункти; публікація торгової інформації, у тому числі в Інтернеті
2	Залучення торгового співтовариства	Можливості для проведення консультацій, публікації проєктів; наявність системи повідомлень та коментарів
3	Попередні рішення	Попередні рішення адміністрації на адресу запитуючих підприємців щодо класифікації, походження, методу оцінки тощо, стосовно конкретних товарів на момент імпорту; правила і дії, що застосовуються у таких випадках
4	Апеляційні процедури	Можливість та умови оскарження адміністративних рішень прикордонних органів
5	Податки та збори	Порядок стягнення платежів, що накладаються на імпорт та експорт, штрафні санкції
6	Документи	Прийом копій, спрощення торгової документації; гармонізація відповідно до міжнародних стандартів
7	Автоматизація	Електронний обмін даними; використання автоматизованої системи управління ризиками; автоматизовані митні процедури; електронні платежі
8	Митні процедури	Впорядкування прикордонного контролю; єдина база надання всіх необхідних документів (єдині вікна); пост-митний аудит; уповноважені оператори
9	Внутрішнє співробітництво	Делегування контролю внутрішнього співробітництва митним органам; співпраця різних прикордонних відомств країни
10	Зовнішнє співробітництво	Співпраця з сусідніми та третіми країнами

Рис. 1. Індикатори ефективності спрощення процедур торгівлі для України в 2017 та 2019 рр., складено авторами за даними джерела [5]

Таблиця 2. Динаміка показників спрощення процедур міжнародної торгівлі в Україні в 2017 та 2019 рр., складено авторами за даними джерела [5]

Показник	Значення	
	2017	2019
Доступність інформації	1,05	1,05
Процедури оскарження	1,44	1,63
Документи	0,89	0,78
Автоматизація	0,54	0,67
Митні процедури	0,62	0,8
Внутрішнє співробітництво	0,5	0,5
Зовнішнє співробітництво	0,64	0,64
Управління та неупередженість	1,22	1,22

У 2020 році Україна почала активно працювати над доступністю інформації в Інтернеті, зокрема діє веб-портал з даними митної бази. Наразі доступна інформація про скарги щодо роботи митниці, про експортно-імпорتنі операції за країнами та групами товарів з 2018 року.

Крім того, Державна митна служба оновила офіційний сайт, на якому тепер можливо відстеження пунктів пропуску та їхньої пропускної здатності. На інтерактивній карті позначаються відкриті та закриті пункти для пасажирського та вантажного сполучення у режимі реального часу. На сайті також міститься інформація про заборонені та обмежені для переміщення товари.

Такий показник ефективності митниці, як «процедури оскарження» відповідає за клієнтоорієнтованість та визначається швидкістю реакції митниці на скарги та кінцевим відсотком задоволених заявників. Наразі, скарги можливо подавати в електронному вигляді та відстежувати статус обробки звернення. За даними порталу Державної митної служби України, до митниці було подано 3894 скарг, з них 1491 – на роботу митниці, середній час обробки яких займав 86,6 год., середній час реакції – 13,4 год [6]. Кількість скарг, які стосувались черг на кордоні становило 50, середній час обробки – 45,2 год, середній час реакції – 21,3 год. Зрештою, задоволеними залишились 37,9% користувачів, а 46,4% було надано роз'яснення щодо митного законодавства (рис. 2).

За даними опитування підприємців, 30% представників бізнесу не оскаржують рішення митниці, вважаючи процедури оскарження недоцільними. Важливим є підвищення комунікацій з цього приводу саме митними органами, наприклад, надсилання інформаційних електронних повідомлень декларантам та їхнім брокерам. Це допоможе суттєво зменшити напругу у відносинах підприємців з державою та покращить сприйняття митних органів.

Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» проводить регулярний щорічний моніторинг спрощення процедур торгівлі, застосовуючи підхід, заснований на репрезентативному соціологічному опитуванні представників підприємств, що займаються експортом та імпортом [7; 8; 9]. За даними Організації, наявність перешкод

при експорті зменшується, зокрема, у 2020 році було зафіксовано найнижчу частку респондентів, які повідомили про наявність перешкод, тоді як у 2016 році цей показник був у тричі більший. У 2017 році з перешкодами при експорті стикалися 19,3% експортерів, 23,6% у 2018 та 7,9% у 2020 році.

Рис. 2. Статуси скарг, подані заявниками до Державної митної служби, 2020 р., % заявників, [6]

Частіше повідомляли про перешкоди великі та малі підприємства, показники яких становили 10,4% та 10,7% відповідно, порівняно з мікро (8,1%) та середніми підприємствами (4,1%). У галузевому розрізі найчастіше мають справу з перешкодами при здійсненні експорту підприємства сфери послуг (22,6%). У 2018 році, показник перешкод для великих підприємств сягав 30% (рис. 3).

Експортери мікропідприємств частіше страждають від бюрократизації на митниці, малих та середніх – від недостатнього рівня якості транспортної інфраструктури. В той час, як для великих підприємств головною проблемою є велика кількість дозвільних документів, потрібних для здійснення експорту. Наразі немає прозорого переліку документів, які могли б точно підтвердити митну вартість. При пред'явленні повного пакету документів, митниця може потребувати додаткові документи та прийняти рішення про підвищення митної вартості. Відповідно до Митного Кодексу, митний орган може вимагати додаткові документи у разі, якщо основні містять розбіжності, що можуть впливати на правильність визначення митної вартості, ознаки підробки, або не містять інформації щодо складових ціни, або митної вартості товару. Проте, на практиці підприємці часто відмічають, що стикаються з необґрунтованими вимогами митних органів щодо обставин, які викликали сумніви.

У 2020 році було запроваджено пілотний проект виконання митних формальностей в автоматичному режимі автоматизованою системою митного оформлення, тобто без участі посадових осіб [11; 12]. Метою проекту є спрощення процедури митного оформлення та створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі. Поки що проект стосується режимів експорту, реекспорту та переробки на митній території. Якщо ризики та помилки не будуть виявлені, декларація оформлюватиметься автоматично. Якщо ризики будуть виявлені – митне оформлення продовжиться за звичайною процедурою. Проект працює за спеціальним алгоритмом, в залежності від типу декларації, виду транспорту та митного режиму.

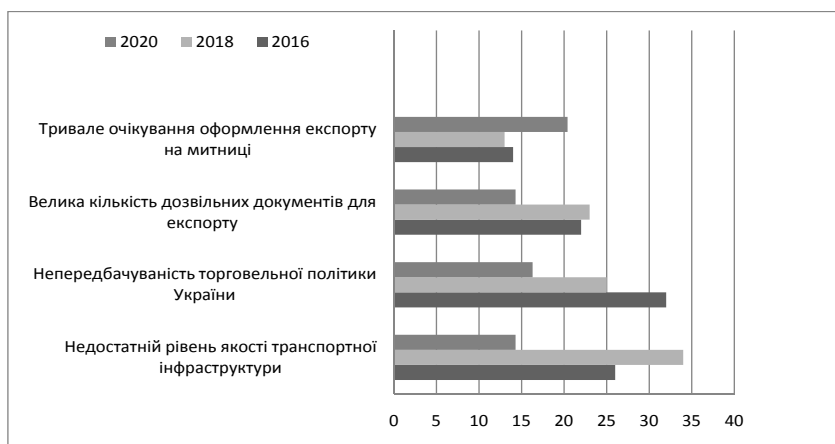

Рис. 3. Перешкоди під час експорту, % респондентів, складено авторами за даними джерел [7; 8; 10]

Для спрощення ведення міжнародної торгівлі для бізнесу, в 2016 році в Україні запровадили сервіс «Єдине вікно» у рамках комплексної реформи митниці [13]. За 4 роки було покращено роботу системи, шляхом проведення змін у законодавстві та впровадження технічних рішень щодо більш ефективного використання «Єдиного вікна».

Вигоди від використання веб-порталу пов'язані зі зменшенням потреби комунікації з низкою контролюючих органів, а також значним зменшенням різноманітних ризиків загалом. Передбачається оперативний обмін інформацією між підприємствами, державними органами та митницею, протидія корупції через мінімізацію контакту під час митних процедур та спрощення ведення міжнародного бізнесу.

З 2020 року працює сервіс «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», в особистому кабінеті якого представники бізнесу можуть здійснити перевірку митної декларації в онлайн-режимі, отримати інформацію щодо класифікації товарів, рахунків для сплати митних платежів тощо.

Митне законодавство передбачає, що усі суб'єкти ЗЕД за рідкісними виключеннями проходять митні процедури через систему «єдиного вікна». Відповідно до щорічного опитування експортерів та імпортерів України в 2020 р.

[10], 18,9% опитаних підприємств повідомили, що проходили митний контроль через «єдине вікно». Більшість респондентів (70%) працюють через митних брокерів або не змогли відповісти на запитання про те, чи у них є досвід проходження митних процедур через «єдине вікно». Без врахування цих респондентів частка підприємств, що користувалися «єдиним вікном», складає 63,3%, що значно менше, ніж передбачено законодавством (рис. 4).

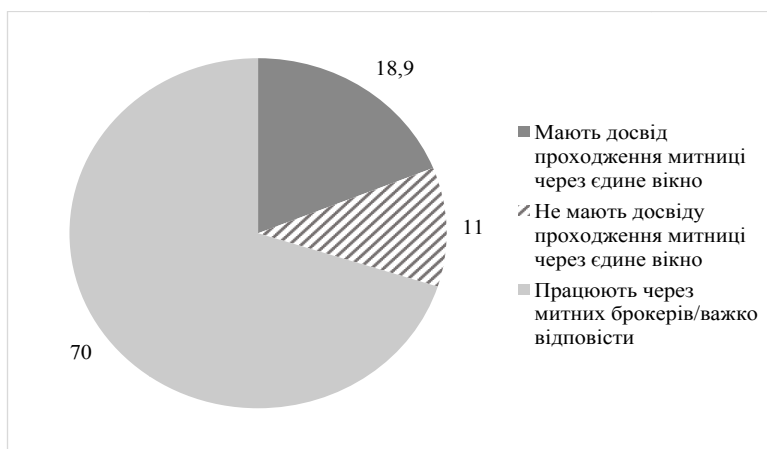

Рис. 4. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно», % респондентів, опитаних в 2020 р., [10]

Виключно експортери найчастіше повідомляють, що не мали досвіду проходження митних процедур через «єдине вікно». Що більшим є розмір підприємств, тим більше вони користуються «єдиним вікном»: зменшується частка підприємств, які працюють через митних брокерів.

63,6% респондентів, які проходили митний контроль через «єдине вікно», підтвердили, що усі документи подаються через цю систему в електронному вигляді. Водночас, удвічі менша частка (31,3%) респондентів зазначили, що не усі документи подаються через «єдине вікно» в електронному вигляді [10]. Проте, за словами заступника Міністерства фінансів України Ю. Драганчука, на сьогодні продовжується наполеглива робота над розширенням сфери застосування веб-порталу «Єдине вікно», удосконаленням використання електронних документів, засвідчених кваліфікованим електронним підписом, та взаємодії між декларантами, митницею та контролюючими органами [13].

Висновки. Отже, Україна вже почала робити кроки до спрощення та гармонізації митних процедур. З 2016 року було впроваджено систему «єдине вікно» та перехід на електронний документообіг, хоча практичне застосування всіх запланованих можливостей ще не реалізовано. Запроваджено виконання митних формальностей в автоматичному режимі автоматизованою системою митного оформлення, який поки що стосується режимів експорту, реекспорту та переробки на митній території. Також з 2020 року працює інтерактивний портал з відкритими даними про роботу митниці, який наразі відображає показники торгівлі України та містить інформацію про скарги.

Передбачається, що вирішення проблем та вдосконалення механізмів спрощення та гармонізації митних процедур буде сприяти зниженню витрат, збільшенню кількості суб'єктів міжнародної торгівлі, прискоренню процесу проходження товарів через митний кордон та дозволить підприємствам більш ефективно конкурувати на світовому ринку товарів і послуг, постійно підвищуючи якість продукції і продуктивність праці, а державі – реалізувати експортний, транзитний та інвестиційний потенціал, стати частиною світового товарообігу.

1. Суворов В.В. Глобальний вимір інституціонального забезпечення організації митної справи. Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка. № 2. 2010. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2010_2%

2. Ляшенко А.Ю. Упрощение процедур международной торговли как инструмент повышения конкурентоспособности отечественной продукции в условиях глобализации. Економічний вісник Донбасу. 2018. № 1 (51). С. 66-73.

3. Пашко П.В. Щодо окремих питань забезпечення ефективності митного контролю. Митна безпека. №1. С. 6-13. 2010. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/537/1/493_IR.pdf

4. Кобушко І.Н., Ільченко А.В., Денисенко С.І. Імплементация международных стандартов в таможенное законодательство Украины как путь к увеличению объемов внешней торговли. Економічний часопис. Т.1, №9-10. 2016. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/71727>

5. OECD Trade Facilitation Indicators: An overview of available tools. URL: <http://www.oecd.org/tad/facilitation>

6. Державна митна служби України. Показники ефективності роботи зі скаргами/зверненнями. URL: <https://bi.customs.gov.ua/complaints/>

7. Спрощення торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу 2017/2018. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ. 2018.

8. Спрощення торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу 2018/2019. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ. 2019.

9. Спрощення процедур торгівлі в Україні: Угода про асоціацію, перешкоди ЗЕД та роль бізнес-асоціацій. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ. 2020.

10. Спрощення процедур торгівлі в Україні: митні процедури, єдине вікно та електронний документообіг. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ. 2020.

11. Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму "єдиного вікна" та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

12. Про запровадження рекомендаційно-технічного пілотного проекту виконання митних формальностей в автоматичному режимі. Наказ Державної митної служби України № 167 від 07.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0167913-20#Text>

13. Реформування митниці: 4 роки «єдиному вікну». Урядовий портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/reformuvannya-mitnici-4-roki-yedinomu-viknu-100-importnih-operacij>

1. Suvorov V.V. Globalnyi vymir instytutsionalnoho zabezpechennia orhanizatsii mytnoi spravy. Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Ekonomika. № 2. 2010. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2010_2%

2. Liashenko A.Iu. Uproshchene protsedur mezhdunarodnoi torhovy kak ynstrument povysheniya konkurentosposobnosti otechestvennoi produktsyy v usloviyakh hlobalyzatsyy. Ekonomichnyi visnyk Donbasu. 2018. № 1 (51). S. 66-73.

3. Pashko P.V. Shchodo okremykh pytan zabezpechennia efektyvnosti mytnoho kontroliu. Mytna bezpeka. №1. С. 6-13. 2010. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/537/1/493_IR.pdf

4. Kobushko Y.N., Ylchenko A.V., Denysenko S.Y. Ymplementatsiya mezhdunarodnykh standartov v tamozhennoe zakonodatelstvo Ukrayny kak put k uvelychenyiu ob'ymov vneshnei torhovy. Ekonomichnyi chasopys. T.1, №9-10. 2016. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/71727>

5. OECD Trade Facilitation Indicators: An overview of available tools. URL: <http://www.oecd.org/tad/facilitation>
6. Derzhavna mytna sluzhby Ukrainy. Pokaznyky efektyvnosti roboty zi skarhamy/zvernenniamy. URL: <https://bi.customs.gov.ua/complaints/>
7. Sproshchennia torhivli v Ukraini: otsinky ta ochikuvannia biznesu 2017/2018. Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. Kyiv. 2018.
8. Sproshchennia torhivli v Ukraini: otsinky ta ochikuvannia biznesu 2018/2019. Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. Kyiv. 2019.
9. Sproshchennia protsedur torhivli v Ukraini: Uhoda pro asotsiatsiiu, pereshkody ZED ta rol biznes-asotsiatsii. Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. Kyiv. 2020.
10. Sproshchennia protsedur torhivli v Ukraini: mytni protsedury, yedynе vikno ta elektronnyi dokumentoobih. Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. Kyiv. 2020.
11. Pro vnesennia zmin do Mytnoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh inshykh zakoniv Ukrainy shcho do zaprovadzhennia mekhanizmu "iedynoho vikna" ta optymizatsii zdiisnennia kontrolnykh protsedur pry peremishchenni tovariv cherez mytnyi kordon Ukrainy vid 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
12. Pro zaprovadzhennia rekomendatsiino-tekhnichnogo pilotnogo proiektu vykonannia mytnykh formalnosti v avtomatychnomu rezhymi. Nakaz Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy № 167 vid 07.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0167913-20#Text>
13. Reformuvannia mytnytsi: 4 roky «iedynomu viknu». Uriadovyi portal orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/reformuvannya-mitnici-4-roki-yedinomu-viknu-100-importnih-operacij>